

Risen og veslegutten.

/Et finsk eventyr.*)

Det var engang en liten gut som gik og gjættet sauene. Saa kom en rise og vilde fæste ham til dreng, og det gik gutten ind paa. „Naar du har drevet hjem sauene,“ sa risen, „saa kan du møte mig her.“ Gutten drev hjem sauene, og da han kom tilbake, fandt han risen der, og saa drog de avsted til risens hjem. Paa veien sa risen han vilde ta med sig noget tør ved til at koke kveldsmaten. Saa fandt de en birk. „Denne tænker jeg vi tar,“ sa risen. „Den er noget liten,“ mente gutten. Da de hadde gaat et litet stykke til, fandt de en stor ek som stormen hadde revet overende. „Denne tænker jeg vi tar,“ sa gutten. „Den er noget stor,“ mente risen. „Du kan jo bære i toppen,“ sa gutten, „saa skal jeg selv bære rotenden,“ og saa gav han sig til at telje paa et par lange, spidse træpinder. „Hvad vil du med de pinderne?“ spurte risen. „Stikke dem i øinene paa

---

*) Finn er — efter Ivar Aasen — en mand av det finske folkefærd som især har sine opholdssteder i Finmarken og Nordland, til dels som hyrdefolk med rensdyr. (Av svenskerne kaldt „lappar“, mens derimot det svenske ord „finne“ er vort „finlænding“ eller „kvæn“.)

dig, om du ser dig tilbake," svarte gutten. Da risen tok til at dra i topenden, satte gutten sig paa rotenden; men risen turde ikke se sig tilbake. Da de var kommet et stykke paa vei, stanset risen og pustet. „Huf, dette var tungt!" sa han. „Aa stakkar!" sa gutten, „jeg er ikke det mindste træt jeg." Saa drog de videre, og da de ikke hadde langt igjen til stedet hvor risen bodde, sa gutten til ham: „Nu skal du ikke slippe træet, før jeg siger til; saa kaster vi det fra os paa én gang." Da de kom frem, kastet risen træet av akslen, og pustet og pæste. „Huf, dette var tungt!" sa han.

Da risen skulde gaa ind i stuen, sa han til gutten: „Nu vil jeg sige dig en ting, gutten min: gaa aldrig ut i svalen der, og heller ikke bort i den skjaaen der!" Men straks risen var kommet ind i stuen, løp gutten bort i svalen. Der stod det en hest. „Vet du hvad husbonden din gir dig til arbeide i morgen?" spurte hesten. Nei, det visste ikke gutten. „Han byder dig at sætte ut baaten, og da skal du sige: Dersom jeg skal sætte ut baaten, saa tar jeg visst saa haardt i den, at alting gaar i knas."

Saa blev det morgen. Risen satte sig til at æte, og sa til gutten: „Gaa og sæt ut baaten!" — „Skal jeg lægge haand paa baaten din," sa gutten, „saa er jeg ræd for den gaar i knas." — „Hø, jeg faar vel sætte den ut selv da," sa risen. Han satte da ut baaten, og saa skulde de ro ut paa fjorden og fiske. „Sæt dig til at ro!" sa risen. „Skal jeg ro med disse aarerne," sa gutten, „saa gaar de nok i knas, baade de og tollene." — „Hø, jeg faar vel ro selv da," sa risen. Da han hadde rodd et litet stykke, tok han

frem et snøre og sa: „Dette er hysesnøret mit!“ — „Tvi!“ sa gutten, „har du ikke likere snøre end det?“ Saa rodde risen endda et stykke l nger ut, tok frem et andet sn re og sa: „Her er torskesn ret mit.“ — „Tvi!“ sa gutten, „har du ikke likere sn re end det?“ Saa rodde risen et godt stykke til, saa de kom helt ut paa storhavet, og saa sa han: „Her har du hvalsn ret mit; sæt dig nu til at fiske.“ Gutten tok fiskegreierne og saa paa dem. „Hvad er det du glør saa paa?“ spurte risen. „Nei, saa dette er redskapen din!“ sa gutten. „Skal jeg fiske med disse greierne, saa ryker det nok i filler alt sammen.“ — „H , saa faar jeg vel fiske selv da,“ sa risen. Saa gav han sig til at fiske, og om en liten stund fik han tvebet og drog to hvalfisker paa  n gang. Med dem rodde han til-lands, og da de kom hjem, tok risen en hvalfisk i hver n ve, bandt halerne sammen paa dem, og hang dem op paa fiskehjellen til t rking.

„Gaa og gjør op varme!“ sa risen til gutten. „Skal jeg blaase paa varmen,“ sa gutten, „saa kommer jeg nok til at blaase taket av huset dit.“ — „H , jeg faar vel gjøre op varme selv da,“ sa risen. Men med det samme han tok til at blaase, f k gutten op under taket som en fj r, og f r baade hit og dit, efter som risen blaaste. „Hvad i al verden er det du gjør deroppe?“ spurte risen, og skjeglet op til ham. „Jeg r sker næver til varmen,“ sa gutten og faldt ned igjen, i det samme risen holdt op at blaase. „Jeg mener gutten er slik at han kan flyve ogsaa,“ sa risen med sig selv. Saa kokte de til middags, og risen la sig til at sove efter maten. Men gutten sprang ut i svalen til hesten. „Gaa nu bort i skjaaen,“ sa

hesten, „og slaa ihjel koen som staar der, og skjær hjertet tvert over i to stykker; for risens liv er gjemt i hjertet til koen. Naar du har gjort det, skal du gaa ind igjen og se efter om risen blir daarlig. Saa skal du gaa ut i skjaaen igjen og hakke hjertet i ørende smaa stykker. Gaa saa ind igjen og ta risens borse og sverd som hænger paa væggen, og et stykke svovel, og en flintesten, og en kam; saa skal du komme hit til mig og slippe mig løs, og saa reiser vi vor vei.“ Gutten gik ut i skjaaen, slog ihjel koen og kløvde hjertet paa den, og saa gik han ind for at se hvorledes det var med risen. Da saa han at risen laa overende midt paa gulvet, og det saa ut som han var standdød. Gutten tok børsen og sverdet, et stykke svovel, og en flintesten, og en kam, og gik ut til hesten. Den løste han og satte sig op paa den, og saa bar det avsted. Da de hadde reist næsten en dagsreise, tok risen til at livne op igjen, og da han saa at baade gutten og hesten var borte, satte han avsted efter dem.

Saa siger hesten til veslegutten: „Hører du eller ser du nogen ting?“ — „Nei, jeg hverken hører eller ser nogen ting,“ svarte gutten. „Det er bra,“ sa hesten, og saa reiste de igjen et langt stykke. Saa spurte hesten igjen: „Hører du eller ser du nogen ting nu?“ — „Jeg hører likesom en sus under himmelen,“ svarte gutten. „Da har du nok glemt at hakke hjertet til koen i smaa stykker, som jeg bad dig,“ svarte hesten; „for risen er livnet op igjen og er efter os. Men kast nu svovelstykket bak dig, og ønsk at det maa bli et stort vand, saa risen hverken kan komme over eller utenom det.“ Gutten gjorde som

hesten bød ham, og med det samme laa det et stort vand bak dem.

Da risen kom til vandet, sa han: „Hadde jeg nu hat den store øsen min her, saa skulde jeg drukket op dette vandet som ingenting.“ Saa fôr han hjem igjen for at hente storøsen sin, og da han kom tilbake til vandet, drak han det op alt sammen. Saa sa han til storøsen sin: „Lig nu her, til jeg kommer tilbake.“ Men med det samme kom det flyvende en spurv, som sa: „Bi, bi! Lægger du øsen din efter dig her, saa tar jeg den og bærer den til skogs.“ — „Aa din fillefugl!“ sa risen, „fik jeg bare tak i dig, skulde jeg hugge hodet av dig; før jeg skal unde dig øsen min, skal jeg bære den hjem igjen.“ Saa bar han hjem øsen og la i vei igjen.

Veslegutten fôr imens avsted paa hesten. „Hører du eller ser du nogen ting?“ spurte hesten. „Jeg hverken hører eller ser nogen ting,“ svarte gutten. Saa reiste de et stykke igjen; men med ett spør hesten: „Hører du eller ser du nogen ting nu?“ — „Jeg hører likesom en dur under himmelen,“ svarte gutten. „Saa er risen efter os igjen,“ sa hesten. Kast flintestenen bak dig, og ønsk at den maa bli et stort fjeld, saa risen hverken kan komme over eller utenom det.“ Da risen kom til fjeldet, sa han: „Hadde jeg nu hat den store naveren min her, saa skulde jeg boret hul gjennom dette fjeldet som ingenting.“ Saa fôr han hjem igjen for at hente stornaveren sin, og da han kom tilbake til fjeldet, boret han et stort hul, saa han slap igjennem. Saa sa han til stornaveren sin: „Lig nu her, til jeg kommer tilbake.“ Men med det samme kom det flyvende en trost, som sa: „Bi!

bi! Lægger du naveren efter dig her, saa tar jeg den og bærer den til skogs.“ — „Aa din fillefugl!“ sa risen, „før jeg skal unde dig naveren min, skal jeg bære den hjem igjen.“ Saa bar han hjem naveren, og la i vei igjen, alt det han orket.

Imens fôr veslegutten avsted paa hesten. „Hører du eller ser du nogen ting?“ spurte hesten. „Jeg hverken hører eller ser nogen ting,“ svarte gutten. Saa reiste de et stykke lenger, og saa spurte hesten igjen: „Hører du eller ser du nogen ting nu?“ — „Jeg hører likesom et braak under himmelen,“ svarte gutten. „Saa er risen efter os igjen,“ sa hesten. „Kast kammen bak dig, og ønsk at den maa bli til en stor skog, saa risen hverken kan komme over eller utenom den.“ Da risen kom til skogen, sa han; „Hadde jeg nu hat den store øksen min her, saa skulde jeg hugget denne skogen ned som ingen ting.“ Saa fôr han hjem igjen for at hente storøksen, og da han kom tilbake til skogen, hugg han en stor aapning, saa han slap igjennem. Saa sa han til øksen sin: „Lig nu her, til jeg kommer tilbake.“ Men med det samme kom det flyvende en skjære, som sa: „Bi, bi! Lægger du øksen din efter dig her, saa tar jeg den og bærer den til skogs.“ — „Aa, din fillefugl!“ sa risen, „før jeg skal unde dig øksen min, skal jeg bære den hjem igjen.“ Saa maatte han hjem igjen med øksen, og saa la han i vei for tredje gangen.

Nu hadde gutten og hesten faat et langt forsprang. Men ensteds var det en dyp og bred bergkløft, og over den laa en klop. Kunde gutten og hesten slippe over den, saa var de berget. De kom nærmere og nærmere; men risen var heller ikke langt

borte, og da han fik se de var tæt ved kloppen, saa la han i vei av alle livsens kræfter, for at naa dem igjen, og saa haardt tok han i saa han rendte den ene armen tvert av mot en træstub. I det samme sprang hesten ind paa kloppen; men nu var risen like i hælene paa dem; han grep hesten i halen og skrek: „Hadde jeg nu hat begge hænderne mine, saa skulde jeg holdt dig som ingen ting!“ Da røk halen tvert av paa hesten, og risen stupte saa haardt bakover saa han slog skallen i knas mot berget, og død var han paa flekken. Saa hadde de sluppet vel unda den gangen.

Da sa hesten til veslegutten: „Nu kommer vi til en kobberskog, og nu maa du love mig at du ikke bryter av nogen gren i skogen. Om du bryter av saa meget som en kvist, saa kommer vi i stor fare.“ Gutten lovet at han skulde passe sig for at gjøre det. Saa reiste de gjennom kobberskogen; men just i det samme de fôr frem under det sidste træet, kom gutten til at bryte av en gren. Straks kom det farende en rise som eide skogen. Han hadde kobberrustning paa kroppen og hjelm paa hodet. „Hvem er det som drager gjennom min skog og bryter sund træerne for mig?“ skrek risen, og var saa sint at det grøsset i gutten. „Aa, det er nok vi det,“ sa gutten; „hvad er det du vil os da?“ — „Det skal du snart faa se,“ skrek risen, og røk like paa hesten. Men hesten spændte og slog, og det varte ikke længe, saa laa risen død paa marken. Kobberrustningen og kobberhjelman tok gutten med sig, og saa drog de videre.

„Nu kommer vi til en sølvskog,“ sa hesten, „og bryter du av den mindste gren i skogen, saa kommer

vi i stor nød igjen.“ Gutten lovet at han skulde fare saa varlig han kunde. Saa drog de gjennem sølvskogen; men just i det samme de fôr frem under det sidste træet, kom gutten til at bryte av en kvist. Straks kom risen farende som eiede skogen. Han hadde sølvrustning paa kroppen og sølvhjelm paa hodet. „Hvem er det som drager gjennem min skog og bryter sund træerne for mig?“ skrek risen og var lynende sint. „Aa, det er nok vi det,“ sa gutten; „hvad er det du vil os da?“ — „Du skal snart faa se hvad jeg vil,“ sa risen, og røk like paa hesten. Men hesten spændte og slog, og vandt denne gangen ogsaa; den slog ihjel risen, og saa tok gutten sølvrustningen og sølvhjelmene med sig og red videre.

„Nu kommer vi til en guldsog,“ sa hesten, „og bryter du av saa meget som den aller mindste kvist, saa kommer vi i den største nød og fare.“ Gutten lovet dyrt og hellig at han ikke skulde bryte av et blad engang. Saa drog de gjennem guldsog; men da de var like i skogbrynet, kom gutten til at bryte av en liten kvist. Ret som det var, kom risen som eiede guldsog. Han hadde guldrustning paa kroppen og guldhjelm paa hodet. „Hvem er det som drager gjennem min guldsog og bryter sund guldtræerne for mig?“ skrek risen og var saa sint. „Aa, det er nok vi det,“ sa gutten; „hvad er det du vil os da?“ — „Du skal snart faa se hvad jeg vil,“ sa risen, og saa gav han sig til at slaas med hesten. Denne gangen var det ikke mer end saavidt hesten stod sig; men tilslut fik den da dræpt denne risen ogsaa; gutten tok guldrustningen og guldhjelmene med sig, og

drog videre, efterat de hadde sluppet vel fra det nu ogsaa.

Da de hadde reist en stund til, kom de til kongens gaard. „Lat nu mig bli igjen herute,“ sa hesten, „saa kan du gaa ind i kongsgaarden; men du maa ikke glemme mig.“ Nei, gutten skulde nok ikke glemme den.

Saa gik han ind i kongsgaarden. „Goddag!“ sa han, da han mødte kongen. „Gud give det!“ svarte kongen, slik som en pleier at svare. Men gutten tok ikke hatten av. „Hvorfor staar du med hatten paa dig?“ spurte kongen. „Jeg har skurv paa hodet,“ sa gutten; han vilde ikke vise frem guldhjelm sin. Da fik han lov til at ha hatten paa. Saa gik dagen, og morgenen efter satte kongen ham til at hugge ved i kongsgaarden. Kongen hadde tre døtre, og den yngste av dem var den vakreste. Mens gutten holdt paa at hugge ved, sat kongsdøtrene ved vinduet. Saa kom gutten til at klø sig i hodet, og lettet paa hatten i det samme, og saa fik den yngste kongsdatteren se et skimt av guldhjelmen. Med det samme vendte hun sig til søstrene og sa: „Undres om ikke far snart vil vælge kjærester til os!“ Kongen hørte dette, og saa sa han: „Det blir jeres sak og ikke min.“ — „Ja, naar jeg kan vælge,“ sa den yngste, „saa vil jeg ta den gutten som kom igaar.“ — „Aa, hvad vil du med den skurveskolten da?“ sa kongen. „Han er god nok til mig,“ mente datteren. Saa skulde de andre to ogsaa vælge, og de valgte hver sin fornemme og fine herre til kjæreste.

Dagen efter sendte kongen alle tre kjæresterne ut paa jagt. De to fornemme herrerne fik hver sin

fine borse av kongen; men gutten fik en gammel rusten borse, som ikke dudde til nogen ting. Før de drog til fjelds, gik gutten til hesten. Der tok han sin egen borse, som han hadde med sig fra risegaarden, og saa strøk han avsted med de to andre. Siden drog de til hver sin kant, og gutten skjöt to tylvter ryper, men de to andre skjöt ikke en eneste fugl. Paa hjemveien kom de sammen igjen alle tre, og da de fremmede kjæresterne saa at gutten hadde skutt to tylvter ryper, sa de at de vilde kjøpe ryperne hans. Det var gutten villig til, sa han, ifald han fik alle de gaverne som de hadde faat av kjæresterne sine; ellers vilde han ikke sælge. Saa maatte de la ham faa gaverne, og selv fik de hver sin tylvt ryper. Dermed drog de noksaa fornøiet hjemover, og gutten stod igjen tomhændt. Paa hjemveien skjöt han en katugle, og den kom han dragende med.

Da kongen og prinsesserne saa dem komme, sa kongen til den yngste datteren: „Hvad vil du med den fantegutten? Se hvor glupe de andre har været til at skyte, og han har bare faat en katugle.“ — „Han er god nok til mig,“ mente datteren. Saa blev det holdt stort gjestebud, med dans og turing, og gutten tænkte ikke mer paa hesten; den hadde han rent glemt. Hesten knegget en gang; men gutten hørte det ikke. Den knegget en gang til; men gutten hørte det endda ikke. Saa knegget den tredje gang; da hørte gutten det og sprang straks ut til den. „Hug hodet av mig!“ sa hesten. „Aa nei da!“ sa gutten. „Skulde jeg hugge hodet av dig som har gjort mig saa meget godt? — „Hugger du ikke hodet av mig, saa biter jeg hodet av dig,“ sa hesten. Saa

tok gutten risesverdet, og hug hodet av hesten, og med det samme blev den til en vakker ung prins, og det var kongens egen søn, som risen hadde røvet. Gutten tok paa sig guldrustningen og guldhjelman, og saa gik de begge to ind til kongen. Da blev det glæde over hele kongsgaarden, og saa blev det turet bryllup, saa det spurtes vidt og bredt.
